

DR. GERGELY JÁNOS

akadémikus
(1925 – 2008)

Gergely János Tanár Úr 2008. február 4-én bekövetkezett halálával nagy veszteség érte az Immunológiai Tanszékét és az immunológusok közösségét itthon és külföldön egyaránt. Tanár Úr azon kevesek közé tartozott, akik olyan iskolát teremtettek, melyben nem csak a közvetlen tanítványok és munkatársak gondolkodásmódja, a tudományról és az életről való felfogása formálódott jelentősen, hanem azokra is nagy hatással volt, akik távolabbi vonzáskörébe tartoztak. Szakmai tisztánlátása és tisztessége, bölcsessége, embersége és nem utolsósorban összetéveszthetetlen humora fájóan hiányzik ezentúl nagyon sokunknak.

Gergely János Karcagon született 1925. december 13-án. A Karcagi Református Nagykun Gimnáziumban érettségizett; egyetemi felvételére a *numerus clausus* és a háborús események miatt azonban csak 1945-ben kerülhetett sor. Tanulmányait a Debreceni Egyetem Orvostudományi Karán kezdte meg, majd harmadéves korában Budapestre került, ahol az Orvostudományi Egyetem Kór-életteni, majd Élettani Intézetében végzett elméleti munkát. A III. számú Belgyógyászati Klinikán végzett kutatásai terelték a figyelmét a szervezet védelmében fontos szerepet betöltő immunoglobulinokra, majd a Tübingeni Egyetemen ismerte meg azokat a modern immunológiai eljárásokat, amelyeket hazahozva sikeresen indította el az itthoni kutatásokat.

1963-ban Hollán Zsuzsa professzor kérésére megszervezte az Országos Hematológiai és Vértranszfúziós Intézetben az Immunokémiai Osztályt. Ebben az időben került Tanár Úr érdeklődésének középpontjába az ellenanyagok szerkezete. Birminghami tanulmányútja eredményeként elsőként írta le a papainérzékeny és papainrezisztens immunoglobulinokat, majd megállapította azokat a szerkezeti sajátosságokat, amelyekkel ez a tulajdonság összefügg. Szintén az angliai laboratóriumban eltöltött időszakra esik annak felismerése, hogy az immunrendszer működésében különféle sejtek is részt vesznek; ekkor alakult ki a celluláris immunológia. Hazatérve, ezt az irányt követve, az ellenanyag szerkezetének vizsgálata során a molekula N-terminálisa felől az effektorfunkciókat ellátó C-terminális molekuláris rész felé haladt, és érdeklődése az immunsejteken található Fc-receptorok felé irányult. Az Fc-gamma receptorok szabályozó funkciójának tanulmányozása a további években is fő érdeklődési területe maradt.

Élete szerencsés és döntő fordulatának tartotta, hogy 1973-ban Ádám György professzor, az ELTE akkori rektora felkérésre létrehozhatta az Immunológiai Tanszékét. Ennek nem csak

egyetemünkön volt nagy jelentősége, de az egész országban is, mivel mintegy két évtizeden át ez volt az egyetlen önálló Immunológiai Tanszék itthon. Mivel megalakulásakor Budapesten nem tudtak helyet biztosítani, 2001-ig az ELTE Gödi Biológiai Állomásán működött a tanszék. Gergely János professzor felbecsülhetetlen érdeme, hogy bevezette az immunológia önálló tárgyként való oktatását Magyarországon. Mindig kiemelten fontosnak tartotta, hogy a nemzetközi szinten is jegyzett kutatómunka mellett az oktatás is magas színvonalú legyen. Nevéhez fűződik az első korszerű magyar nyelvű immunbiológiai tankönyv is, ami 1979-ben jelent meg.

Kezdetől fogva arra törekedett, hogy bekapcsolódjunk a nemzetközi véráramba. Kiterjedt nemzetközi kapcsolatai révén számos munkatársának nyílt lehetősége külföldi laboratóriumokban dolgozni, köztük Denis Stanworth-szel és Roy Jefferis-szel (Birminghemi Egyetem), Eva Klein-nel (Stockholm, Karolinska Intézet), Harvey Colten-nel (Boston, Harvard Egyetem), Howard Dickler-rel (Bethesda, NIH), Michael Sela-val és Israel Pecht-tel (Rehovot, Weizmann Intézet), Fritz Melchers-szel (Bázei Immunológiai Intézet). Számos nemzetközi konferenciát szervezett itthon, így hozva Magyarországra a neves „nyugati” kutatókat. Kiemelendő ezek közül az 1978-ban megrendezett Európai Immunológiai Kongresszus majd 1992-ben az Immunológiai Világkongresszus – ez utóbbi, több mint 5000 fős rendezvényen az előadók között öt Nobel-díjast is üdvözölhettünk. A 70-es években újjára indította a nemzetközileg is számon tartott, nagyon sikeres „Signal-konferenciákat”, melynek 2007-ben a 14. szimpóziumát szerveztük meg Gergely Tanár Úr aktív közreműködésével. Szinte látónoki megérzéssel indította el ezt a konferencia-sorozatot abban az időben, amikor nemhogy itthon, de külföldön is csak nagyon kevesen gondolták, hogy az immunsejtekben lezajló jelátviteli folyamatok megismerése ilyen központi szerepűvé válik később.

Magával ragadó előadásai nagyon sok érdeklődőt vonzottak az immunológia területére. Az általa kialakított egyetemi műhely hatása mindmáig érzékelhető; olyan iskolát teremtett, melyben nem csak a közvetlen tanítványok és munkatársak gondolkodásmódja, a tudományról és az életről való felfogása formálódott jelentősen, hanem azokra is nagy hatással volt, akik távolabbi vonzáskörébe tartoztak. Tanár Úr környezetében ismerkedett meg a modern immunológia alapjaival a ma itthon vezető pozícióban levő immunológusok jelentős része, és a később külföldre kerülők is neves egyetemek meghatározó professzorai lettek. Sok éven át tanított immunológiát német nyelven is, a Semmelweis Egyetemen. Az oktatómunka mellett nagyon fontosnak tartotta a magas színvonalú ismeretterjesztő munkát is; éveken át volt a Természet Világa szerkesztőbizottságának elnöke.

A tanszék körüli tevékenység, a tudományos munka, a szakmai megbeszélések mindig nagyon fontosak voltak Tanár Úr számára. Ahogyan ő maga mondta egy interjúban: az immunológia volt az élete. De emellett irigylésre méltóan tájékozott volt a kultúra szinte minden területén, nyitott volt a világra. Hihetetlenül sok mindenre jutott ideje: koncertek, filmek, színház és rengeteg könyv. A legújabb technikai újítások is mindig érdekelték; 80 évesen is bámulatra méltó könnyedséggel használta a számítógépet.

Az ELTE emeritusz- és az MTA kutató-professzoraként 1993 után is fáradhatatlanul dolgozott, aktívan vett részt az egyetem és a tanszék oktató- és kutatómunkájában. Újabb elismerésként Peter Dukor professzor meghívására a bécsi Vienna International Research Cooperation Center-ben négy éven át vezette munkacsoportját, és kiemelkedő eredményeket ért el az ellenanyagtermelő B-sejtek Fc-receptorok általi gátlásának tanulmányozása során.

Sokunk számára megnyugtató érzés volt tudni, hogy a háttérben mindig jelen van, bármikor elérhető, ha bölcs tanácsára vagy a vele való beszélgetésre szükség van. Naponta bejárta a tanszékre, és a Lágymányosra való költözés után nap mint nap dicsérte az új épület kényelmét, szépségét – élvezte az itt töltött időt. Pályázatokat nyert el és motorja volt egy újabb egyetemi tankönyv megírásának és szerkesztésének is, melyet sok felsőoktatási intézményben is alap-tankönyvként használnak.

Számos fontos pozíciót töltött be itthon és nemzetközi szervezetekben egyaránt. 1982-ben az MTA levelező, majd 1990-ben rendes tagja lett. 1990 és 1996 között az MTA Biológiai Tudományok Osztályának elnöke, majd ezt követően 10 éven át az MTA Elnökség tagja volt. 1998-ban felkérte az Akadémia a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Kuratórium elnöki tisztjére, amit 2007-ig látott el. A hazai immunológia meghatározó alakja volt; a Magyar Immunológiai Társaság főtisztjára (1970–1978) és elnöki tisztjére (1978–1986) töltötte be, majd elnökségi tagként vett részt a társaság működésében. Tizenöt éven át volt tagja az Immunológiai Társaságok Európai Uniója vezetőségének, egy hároméves cikluson át elnöke volt az Immunológiai Társaságok Európai Szövetségének (EFIS).

Kutatói és oktatói munkájának elismeréséül számtalan díjban és kitüntetésben részesült – köztük az alábbiakban: Akadémiai Díj (1975), Széchenyi-díj (1992), ELTE Aranyérem (1993 és 1996), Pázmány Péter Felsőoktatási Díj (2001), Szilárd Leo Professzori Ösztöndíj (2001), Semmelweis Ignác-emlékérem (2005), Pro Renovanda Cultura Hungariae alapítványi fődíj (2006), Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (2006). 2005-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2007-ben a Debreceni Egyetem avatta díszdoktorává. Tudományos és közéleti tevékenységének elismeréséül szülővárosa, Karcag 2004-ben díszpolgárává választotta.

Tanár Úr távozása nagy űrt hagy mindenhol, ahol ismerték. Széles körű műveltsége, humanizmusa és felejthetetlen humora, amivel sok feszült helyzetet oldott fel egy pillanat alatt, nagyon hiányzik majd. Vigaszul csak az szolgálhat, hogy a vele töltött idő alatt sok mindent megtanulhattunk Tőle. A hátrahagyott örökség olyan gazdag, hogy mindegyőnknek jut belőle megtartani és továbbvinni való, az általa megszabott és mércévé vált magas színvonalon.

Az utóbbi időben gyakran mondta: „Mindenki addig él, amíg emlékeznek rá”. Azt gondolom, Tanár Úr örök életű lesz.